

Styrelsehandling nr 12

Datum för styrelsemöte 21-12-10

Diarienummer EH 2021-0165

Handläggare: Erik Windt-Wallenberg

Telefon: 031-707 70 00

E-post: erik.windt.wallenberg@egnahemsbolaget.se

Egnahemsbolagets riktlinjer för jäv

Förslag till beslut

Styrelsen för Göteborgs Egnahems AB beslutar:

Att godkänna Egnahemsbolagets riktlinje för jäv

Sammanfattning

Egnahemsbolaget identifierade under vintern 2021 att det inte föreligger en beslutad policy eller riktlinje för hur bolaget hanterar interna köp av de bostäder som bolaget producerar. Utan policy och riktlinje för jäv föreligger stor risk att en jävssituation kan uppstå när en medarbetare på Egnahemsbolaget köper en av bolagets bostäder.

Kommunallagens bestämmelser om jäv, kommunallagen 6 kap 28-30 §§, är tillämplig på förtroendevalda. Göteborgs stads promemoria om jävsbestämmelser gäller för förtroendevalda i kommunfullmäktige och nämnder samt anställda vid förvaltningar.

För att skapa en tydlighet för medarbetare och minimera risken för jäv har bolaget tagit fram en policy och riktlinje för jäv.

Egnahemsbolagets jävspolicy innebär att kommunallagens bestämmelser om jäv, 6 kap 28-30 §§, ska tillämpas vid uppkomna jävssituationer.

Riktlinjen bygger på Egnahemsbolagets jävspolicy och har Göteborgs stads promemoria om jävsbestämmelser som vägledning vid uppkomna jävssituationer. Egnahemsbolagets riktlinje för jäv medger att bolagets anställda får köpa bolagets bostäder. Säljaren ska meddela VD. VD beslutar om köpet får genomföras.

VD för Egnahemsbolaget beslutade den 19 oktober 2021 att Egnahemsbolagets riktlinje för jäv gäller till och med styrelsemötet den 10 december 2021.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Bolaget inte har funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension

Bedömning ur ekologisk dimension

Bolaget inte har funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension

Bedömning ur social dimension

Bolaget inte har funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Samverkan

Samverkan har inte skett.

Bilagor

1. Egnahemsbolagets riktlinje för jäv
2. Egnahemsbolagets jävspolicy
3. Bilaga 1 Kommunallagen 6 kap 28-30 §§
4. Bilaga 2 Göteborgs stads promemoria om jävsbestämmelser

Ärendet

Egnahemsbolagets VD beslutade den 19 oktober 2021 att riktlinjer för jäv gäller fram till styrelsemötet den 10 december 2021. Styrelsen förväntas besluta att fastställa riktlinjen.

Beskrivning av ärendet

Egnahemsbolaget identifierade under vintern 2021 att det inte föreligger en beslutad policy eller riktlinje för hur bolaget hanterar interna köp av de bostäder som bolaget producerar. Utan policy och riktlinje för jäv föreligger stor risk att en jävssituation kan uppstå när en medarbetare på Egnahemsbolaget köper en av bolagets bostäder.

Kommunallagens bestämmelser om jäv, kommunallagen 6 kap 28-30 §§, är tillämpliga på förtroendevalda. Göteborgs stads promemoria om jävsbestämmelser gäller för förtroendevalda i kommunfullmäktige och nämnder samt anställda vid förvaltningar. Båda dessa dokument gäller därmed inte anställda på Egnahemsbolaget.

För att skapa en tydlighet för medarbetare och minimera risken för jäv har bolaget tagit fram en policy och riktlinje för jäv.

Riktlinjer om jäv för anställda på Göteborgs Egnahems AB

1. INLEDNING

- 1.1. Enligt Göteborgs Egnahems AB ("Egnahemsbolaget") policy om jäv ska bolaget använda sig av kommunallagens regler för jäv (6 kap 28-30 §§ kommunallagen) i sin verksamhet. Dessa riktlinjer förtydligar och exemplifierar hur tillämpning av reglerna ska gå till. De relevanta lagparagraferna är bilagda detta dokument, **bilaga 1**.
- 1.2. Stadsledningskontoret i Göteborgs stads "Promemoria om jävsbestämmelserna för förtroendevalda i kommunfullmäktige och nämnder samt anställda vid förvaltningar" ska användas som ledning för hur riktlinjerna ska tillämpas om inget annat framgår i detta dokument. Promemorian är bilagd detta dokument, **bilaga 2**.

2. SITUATIONER DÅ JÄVSREGLERNA KAN AKTUALISERAS

- 2.1. Dessa riktlinjer omfattar för närvarande enbart situationen då Egnahemsbolaget säljer ett objekt till tredje man. Bedömningen är för närvarande är att de regler som Egnahemsbolaget följer avseende offentlig upphandling hanterar övriga situationer om jäv som kan uppstå i bolagets verksamhet.

3. NÄR ÄR EN PERSON JÄVIG?

- 3.1. Enligt jävsreglerna i kommunallagen är en person är jävig om saken angår honom eller henne själv. Detsamma gäller om saken angår hans eller hennes make, sambo, förälder, barn eller syskon eller någon annan närstående. Detta innebär att en försäljning av ett objekt i Egnahemsbolagets verksamhet beslutad av en anställd, alltid aktiverar reglerna om jäv när försäljningen sker till den anställde själv, eller till någon som är närstående till denne.
- 3.2. Med anställd i detta dokument avses även styrelseledamöter och konsulter som står under bolagets arbetsledning.
- 3.3. Vidare är en person jävig om han eller hon, eller någon närstående till denne, är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång. En anställd är även jävig om han eller hon har fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon i saken.

4. VEM ÄR NÄRSTÅENDE?

- 4.1. Närstående kan normalt sätt delas upp i tre grupper. Därtill har Egnahemsbolaget i sina riktlinjer utvidgat närståendebegreppet enligt vad som framgår av punkt 4 nedan.
 1. Till den första gruppen hör personens allra närmaste krets (familjekretsen). Till dessa hör make/sambo samt barn, barnbarn, syskon, föräldrar, far- och morföräldrar samt också den som på något annat sätt står personen särskilt nära liksom även dessa personers makar. Med person som står särskilt nära

avses någon som i praktisk bemärkelse har samma funktion som en nära familjemedlem.

2. Till den andra gruppen hör sådana släktingar som är mera avlägset släkt än familjekretsen samt tidigare make eller maka. Detta kan vara föräldrars syskon samt deras makar, personens syskonbarn och tidigare make till personen.
3. Till den tredje gruppen hör makens eller makans närmaste släktingar (makens eller makans "familjekrets"). Detta kan vara makes barn, barnbarn, syskon, föräldrar och far- och morföräldrar samt också dessa personers makar och personens makes syskonbarn.
4. Egnahemsbolaget är ett bolag med relativt få anställda. I flera fall kan det vara så att detaljer om prissättning och annan information för ett objekt är känd även för anställda som inte arbetar med försäljning av just det objektet. För att hantera ovanstående ska även kollegor till anställda på Egnahemsbolaget betraktas som närstående. Vidare ska även närstående till andra anställda betraktas som närstående. Ovanstående innebär att jäv föreligger så fort det sker en försäljning till någon anställd på Egnahemsbolaget eller till närstående till någon som är anställd.

5. HUR SKA REGLERNA TILLÄMPAS I PRAKTIKEN?

5.1. Ovanstående regler kan omfatta således nedanstående situationer.

En person anställd på Egnahemsbolaget ska inte fatta beslut om försäljning av ett objekt till

- någon som är anställd på Egnahemsbolaget
- någon som är närstående till en anställd på Egnahemsbolaget
- någon som har en anställd på Egnahemsbolaget som ombud
- någon som har en närstående till en anställd på Egnahemsbolaget som ombud

En person anställd på Egnahemsbolaget ska inte fatta beslut om försäljning av ett objekt när

- en anställd på Egnahemsbolaget förväntas dra nytta av affären
- en närstående till en anställd på Egnahemsbolaget förväntas dra nytta av affären
- en anställd på Egnahemsbolaget eller någon närstående till denne har mottagit pengar eller annan ersättning från köparen för råd i samband med hanteringen av ärendet

6. SPELAR DET ALLTID ROLL OM NÅGON ÄR JÄVIG?

6.1. Enligt jävsreglerna i kommunallagen kan man bortse från jäv om det är uppenbart att jävet saknar betydelse. Enligt dessa riktlinjer ska bedömningen huruvida jävet saknar betydelse eller inte, göras av VD, inte av den jäviga personen. Även denna fråga ska således överlämnas till VD enligt vad som framgår nedan under rubriken ”Hantering av jäv”.

7. HANTERING AV JÄV

7.1. Då fall av jäv uppstår ska frågan hanteras enligt följande.

1. Den person som har identifierat sig själv som jävig ska överlämna frågan till VD. Denne ska därefter ta ställning till huruvida försäljning ska ske eller inte.
2. Om någon anställd på Egnahemsbolaget får kännedom om att någon närstående till denne avser att köpa ett objekt av Egnahemsbolaget, eller att det av annan anledning riskerar att föreligga jäv, ska den anställde omedelbart informera den som ansvarar för försäljningen så att denne kan överlämna frågan till VD för hantering. Detta ska ske även om köpet redan har genomförts.
3. Målsättningen är att punkt 2 ovan ska medföra att alla fall av jäv kommer att uppmärksammas. Det ska dock noteras att det eventuellt kommer att finnas situationer när den som ansvarar för en försäljning av ett objekt inte känner till att en presumtiv köpare ingår i gruppen närstående enligt ovan, eller att det av annan anledning riskerar att föreligga jäv. Så fort som den som ansvarar för försäljningen får sådan information ska dock VD informeras enligt ovan. Detta ska ske även om försäljningen redan har genomförts.
4. Om VD eller någon närstående till denne vill köpa ett objekt ska frågan överlämnas till styrelsen.

GÖTEBORGS EGNAHEMS AB:S JÄVSPOLICY

Göteborgs Egnahems AB ("Egnahemsbolaget") är ett kommunalt bolag som inte formellt lyder under kommunallagen. Egnahemsbolaget har dock beslutat att anta följande policy för hantering av jäv. [Motivering]

Följande gäller för Egnahemsbolaget

- Egnahemsbolaget ska hantera uppkomna jävssituationer enligt reglerna om jäv i kommunallagen (6 kap 28-30 §§ kommunallagen).
- Egnahemsbolaget ska besluta om riktlinjer för hantering av jäv. Riktlinjerna ska följas upp och utvärderas kontinuerligt.
- Egnahemsbolaget ska arbeta aktivt och kontinuerligt för att bolagets företrädare inte ska hamna i intressekonflikter som innebär att objektiviteten hos företrädarna eller förtroendet för bolaget kan ifrågasättas.
- Egnahemsbolaget ska verka för att samtliga personer som arbetar på bolaget har en god kunskap om jävsfrågor samt har tagit del av och förstår jävspolicyn samt riktlinjerna för hantering av jäv.
- Frågor om jäv ska kommuniceras och diskuteras löpande i verksamheten.
- Ansvar för att jävspolicyn och riktlinjerna för hantering av jäv följs ligger på bolaget och alla som arbetar i bolagets verksamhet. Det innebär bland annat att bolagets anställda, styrelseledamöter, och extern personal som står under bolagets arbetsledning ska känna till och följa jävspolicyn och riktlinjerna för hantering av jäv.

Bilaga 1, Kommunallagen kap 6 28-30§§

Jäv

28 § En förtroendevald är jävig, om

1. saken angår honom eller henne själv eller hans eller hennes make, sambo, förälder, barn eller syskon eller någon annan närstående eller om ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för den förtroendevalde själv eller någon närstående,
2. han eller hon eller någon närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång,
3. ärendet rör tillsyn över sådan kommunal verksamhet som han eller hon själv är knuten till,
4. han eller hon har fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon i saken, eller
5. det i övrigt finns någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för hans eller hennes opartiskhet i ärendet.

29 § Om det är uppenbart att frågan om opartiskhet saknar betydelse, ska nämnden bortse från jäv.

30 § En förtroendevald som är jävig i ett ärende hos en nämnd får inte delta eller närvara vid handläggningen av ärendet. Den förtroendevalde får dock vidta åtgärder som inte någon annan kan utföra utan att handläggningen försenas avsevärt.

Den som känner till en omständighet som kan antas utgöra jäv mot honom eller henne ska självmant uppge det.

Har det uppkommit en fråga om jäv mot en förtroendevald och har någon annan inte trätt i dennes ställe, ska nämnden snarast besluta i jävsfrågan. Den som jävet gäller får delta i prövningen av jävsfrågan endast om nämnden annars inte är beslutsför och någon annan inte kan tillkallas utan olägligt uppskov.

Promemoria om jävsbestämmelserna för förtroendevalda i kommunfullmäktige och nämnder samt anställda vid förvaltningar

Den som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen ska enligt 1 kap. 9 § regeringsformen iaktta saklighet och opartiskhet. Partsintressen hos den som är verksam inom förvaltningen ska alltid uppmärksammas, eftersom de kolliderar med kravet på opartiskhet och påverkar förmågan till saklighet.

En förutsättning för objektiva bedömningar är att ett ärende handläggs av personer vilkas opartiskhet inte kan ifrågasättas.

Tillämplig lagstiftning

Förtroendevalda i fullmäktige

Enligt 5 kap. 47 § kommunallagen (2017:725), KL, får en ledamot inte delta i handläggningen av ett ärende som personligen rör ledamoten själv, ledamotens make, sambo, förälder, barn eller syskon eller någon annan närstående.

I fråga om jäv för ledamöter ska 6 kap. 30 § andra och tredje styckena tillämpas. Vid fullmäktiges beslut i fråga om jäv gäller 6 kap. 32 §. Vad som sägs om nämnd i dessa bestämmelser ska i stället gälla fullmäktige.

Förtroendevalda i nämnder och anställda vid förvaltningar

Av 6 kap. 28 § KL framgår att en förtroendevald är jävig, om

1. saken angår honom eller henne själv eller hans eller hennes make, sambo, förälder, barn eller syskon eller någon annan närstående eller om ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för den förtroendevalde själv eller någon närstående,
2. han eller hon eller någon närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång,
3. ärendet rör tillsyn över sådan kommunal verksamhet som han eller hon själv är knuten till,
4. han eller hon har fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon i saken, eller
5. det i övrigt finns någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för hans eller hennes opartiskhet i ärendet.

I 6 kap. 30 § KL stadgas att en förtroendevald som är jävig i ett ärende hos en nämnd inte får delta eller närvara vid handläggningen av ärendet. Den förtroendevalde får dock vidta åtgärder som inte någon annan kan utföra utan att handläggningen försenas avsevärt.

Den som känner till en omständighet som kan antas utgöra jäv mot honom eller henne ska självmant uppge det.

Har det uppkommit en fråga om jäv mot en förtroendevald och har någon annan inte trätt i dennes ställe, ska nämnden snarast besluta i jävsfrågan. Den som jävet gäller får delta i prövningen av jävsfrågan endast om nämnden annars inte är beslutsför och någon annan inte kan tillkallas utan olägligt uppskov.

I 6 kap. 31 § KL stadgas att om ett ärende hos en nämnd berör ett aktiebolag där kommunen eller landstinget äger minst hälften av aktierna eller en stiftelse där kommunen eller landstinget utser minst hälften av styrelseledamöterna, ska den som handlägger ärendet inte anses jävig enligt 28 § 2 eller 5 enbart på grund av att han eller hon är ställföreträdare för bolaget eller stiftelsen eller på något annat sätt är knuten dit. Detta gäller inte när en nämnd handlägger ärenden som avser myndighetsutövning mot enskilda.

Den som handlägger ett ärende hos en nämnd ska inte heller anses jävig enligt 28 § 5 enbart på grund av att han eller hon tidigare har deltagit i handläggningen av ärendet hos en annan nämnd.

Enligt 6 kap. 32 § KL får ett beslut om jäv överklagas endast i samband med överklagande av det beslut genom vilket nämnden avgör ärendet.

Vad innebär jävsreglerna för ledamöter i kommunfullmäktige?

I **fullmäktige** får en ledamot inte delta i handläggningen av ett ärende som personligen berör denne eller någon närstående. Handläggningen avser både överläggningen och beslutet i ärendet. Eftersom sammanträden i fullmäktige är offentliga behöver ledamoten inte fysiskt lämna lokalen, men bör lämna sin plats.

Med jäv avses att en person har ett sådant förhållande till saken eller parterna, dvs. berörs av det som ska beslutas om, att opartiskheten vid behandlingen av ett visst ärende kan ifrågasättas. Med personligen berörd avses ett ärende som berör ledamoten eller någon närstående som individ snarare än som del av ett kollektiv. Som exempel kan anges att fullmäktige kan besluta om arvoden till samtliga förtroendevalda medan styrelsens ordförande bör bedömas som jävig i ärendet om arvode till detta uppdrag. Ledamöter är inte jäviga vid deltagande i val inom fullmäktige även om det föreslås att de ska väljas till ett uppdrag.

En fullmäktigeledamot ansågs vara jävig i när en områdesplan skulle antas, eftersom planen hade väsentlig betydelse för värdet av fullmäktigeledamotens markinnehav (RÅ 1983 2:28). Jäv förelåg även då en ledamot deltog i beslut om nedsättning av va-avgift i ett område där han själv ägde en fastighet (RÅ 1992 ref. 50).

När det gäller ärenden i fullmäktige där en ledamot riskerar att misstänkas för att ha satt eget eller annans intresse framför kommunens, finns det anledning att avstå från att delta i ärendet. Se vad som sägs under rubriken *Delikatessjäv*.

Vad innebär jävsreglerna i 6 kap. 28 § KL för ledamöter i kommunstyrelsen och övriga nämnder samt för anställda vid förvaltningar?

En förtroendevald i **kommunstyrelsen** eller annan **nämnd** alternativt en **anställd** vid någon kommunal förvaltning riskerar att vara jävig i fler situationer än en ledamot i fullmäktige, eftersom bestämmelserna om jäv avser all handläggning hos nämnderna. Med handläggning menas såväl utredning som beredning, föredragning och beslutsfattande. Även verkställighet kan innefattas, om det inte är fråga om rena expeditionsåtgärder som diarieföring, utskrift och expediering.

Sakägar-, intresse-, och släktskapsjäv

Den **första punkten** avser det som benämns sakägar-, intresse-, och släktskapsjäv. Personen är jävig om saken angår honom eller henne själv eller hans/hennes make/maka, sambo, förälder, barn eller syskon eller någon annan närstående. Personen är också jävig om ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom eller henne själv eller någon närstående.

Med sakägarjävet ("saken angår honom eller henne själv") menas att personen själv är part i det ärende som ska avgöras, eller åtminstone att hen i någon annan instans under ärendets handläggning kan inta ställning av part. Personen är alltså i sådan ställning till ärendet att hen kommer att kunna överklaga det blivande beslutet i saken. Man kan rent allmänt tala om att personen själv har ett rättsligt intresse i saken.

En tjänsteperson får till exempel inte handlägga ett bygglovsärende där tjänstepersonen själv eller dennes granne är sökande. Är tjänstepersonen själv sökande är den part i ärendet. Är grannen sökande har tjänstepersonen rätt att överklaga, om grannens ansökan skulle bifallas.

När man talar om intressejäv ("ärendets utgång kan förväntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom eller henne själv") menas att personen kan ha ett faktiskt intresse i saken. Så kan vara fallet om hans eller hennes ekonomiska eller personliga förhållanden kan påverkas av ett beslut i ärendet, även om han eller hon inte är part eller av annat skäl kan ha rätt att överklaga. Ett exempel kan vara att handläggaren har en större aktiepost i ett bolag som berörs av ärendet hos myndigheten. För att kunna bedöma saken måste man beakta både aktiepostens storlek och ärendets betydelse för bolaget.

Att ett ärende i största allmänhet angår alla som är samhällsmedlemmar eller åtminstone medlemmar av en viss grupp i samhället (till exempel alla som är skattebetalare eller alla som har barn i barnomsorgen) är inte något som grundar jäv.

Det som hittills har sagts har tagit sikte på frågan om ett ärende rör den förtroendevalde eller handläggaren själv. Men det finns också ett antal uppräknade fall där jäv kan uppstå för att saken på motsvarande sätt rör någon närstående denne, så kallat släktskapsjäv (make/maka, sambo, förälder, barn eller syskon eller någon annan närstående).

Med närstående menas till exempel släktskap och svågerlag. Även personer som är förlovade liksom "sambosvärsöner" och liknande samt f.d. make eller f.d. svåger/svägerska ingår.

Ett ärende som JO granskade (JO:s ämbetsberättelse 2000/01 s. 388) avsåg en gymnasierektors medverkan i lönerörelsen på skolan, där hans hustru var anställd som lärare. Rektorns medverkan innebar att han överlämnade förslag om lönepottens fördelning mellan lärarna. Även om det fanns ett antal ”kontrollstationer” efter det att rektorn hade avslutat sin roll, så måste hans deltagande enligt JO anses utgöra en viktig del av beredningen inför de slutliga förhandlingarna och beslut om lön till lärarna. Hans befattning med saken hade därför varit sådan att han omfattades av jävsbestämmelserna. Utredningen visade inte att hustrun otillbörligt hade gynnats på grund av rektorns agerande i ärendet. Det finns inte något krav på otillbörligt gynnande för att jävsreglerna ska vara tillämpliga. Jävsförhållandet innebär inte heller att överenskommelsen är ogiltig, men skulle kunna åberopas som grund för att beslutet var olagligt inom ramen för ett överklagande av beslutet genom laglighetsprövning.

Ställföreträdarjäv

Den **andra punkten** i 6 kap. 28 § KL avser s.k. ställföreträdarjäv och täcker alla de situationer där den förtroendevalde eller anställde, eller någon närstående till honom eller henne, är ställföreträdare för den som saken angår eller ställföreträdare för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång.

Denna jävsregel berör firmatecknare i bolag men även den som är förmyndare, förvaltare eller god man. Sådana företrädare är alltid förhindrade att delta i ett ärende rörande den som de är företrädare för, under förutsättning att ”den företrädde” har ett rättligt intresse i ärendet (saken angår honom eller henne) eller ett faktiskt intresse (ärendets utgång kan förväntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom eller henne).

Ställföreträdare är den som är behörig att företräda ett bolag eller en organisation, dvs. är firmatecknare. Det kan nämnas att den som är styrelseledamot i ett bolag, i en förening eller i en stiftelse inte av det skälet anses vara ställföreträdare för bolaget m.m. Om en stiftelse söker bygglov, och en ledamot av byggnadsnämnden sitter i styrelsen för stiftelsen, så föreligger det alltså inget ställföreträdarjäv som hindrar att hen är med och avgör ärendet i byggnadsnämnden. Däremot kan det föreligga s.k. delikatessjäv, som behandlas nedan.

Tillsynsjäv

Tredje punkten rör de situationer där den förtroendevalde eller anställde är knuten till en verksamhet som ett tillsynsärende avser. Det innebär att en förtroendevald eller anställd som på något sätt är knuten till driften av en kommunal verksamhet inte kan delta i hanteringen av tillsynen över samma verksamhet. Regeln omfattar all slags kommunal tillsyn över verksamheter som kommunen själv bedriver. I den kommunala tillsynen ingår att utöva tillsyn över verksamheter där kommunen själv kan vara driftsansvarig, t.ex. energi- och avloppsanläggningar.

Uttrycket “är knuten till” täcker in att en person deltar vid handläggningen av ett tillsynsärende avseende en verksamhet som hen är ansvarig för men ännu inte har tagit befattning med.

Tillsynsjävet omfattar inte den uppsikt som kommunstyrelsen har över verksamhet i kommunala nämnder och bolag.

Ombudsjäv

I **fjärde punkten** regleras ombudsjäv vilket innebär att den förtroendevalde eller den anställde företrätt någon som ombud i saken eller mot ersättning biträtt denne.

Bestämmelsen avser inte att en anställd, som en serviceåtgärd, lämnat viss hjälp till den som saken berör.

Ombudsjävet föreligger när den förtroendevalde eller den anställde har företrätt en part i saken med stöd av fullmakt. Biträdesjävet uppkommer när parten har biträts i saken mot ersättning. Det är inte meningen att denna regel ska begränsa handläggarnas möjligheter att ge enskilda normal service i ärenden hos myndigheten. Service av detta slag medför inte att jäv uppkommer för den tjänsteperson som har lämnat servicen, eftersom det inte skett mot ersättning.

Om den förtroendevalde eller handläggaren visserligen har engagerat sig gratis, men så mycket att opartiskheten kan ifrågasättas, kan delikatessjäv bli aktuell.

Delikatessjäv

Slutligen behandlar den **femte punkten** s.k. delikatessjäv, som innebär att den som har att handlägga ett ärende är jävig, om det av något annat skäl föreligger någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans eller hennes opartiskhet. Det kan vara när den förtroendevalde eller anställde står i ett markant beroendeförhållande till den som saken angår, exempelvis genom anställningsförhållande eller ekonomisk beroendeställning. Delikatessjäv kan även uppstå om det är uppenbart att någon är nära vän eller ovän med den saken rör, liksom när anställd eller förtroendevald är engagerad i saken på ett sådant sätt att misstanke lätt kan uppkomma om att det brister i förutsättningarna för en opartisk bedömning.

Ytterligare ett exempel är att handläggaren har engagerat sig så långtgående i saken så att det inte längre är fråga om normal service enligt förvaltningslagen. Där sägs det att "Myndigheten ska lämna den enskilde sådan hjälp att han eller hon kan ta till vara sina intressen. Hjälpens ska ges i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet." Möjligheten finns alltså att en tjänsteperson engagerar sig utöver detta i något fall, och då blir jävig om beslut ska fattas i ärendet.

Jävsreglerna för anställda kompletteras med regler om otillåtna bisysslor, se 7 § lagen (1994:260) om offentlig anställning. För förtroendevalda finns av inga särskilda bestämmelser om bisysslor.

När går det att bortse från jäv?

I vissa fall kan man bortse från jäv, det vill säga att det faktum att någon är jävig inte föranleder någon åtgärd (alternativt inte får någon betydelse). Detta regleras i 6 kap. 29 § KL. Om det går att bortse från jäv får bedömas utifrån omständigheterna i varje enskilt fall.

Det är en väsentlig skillnad mellan ärenden som avgörs med beslut utan rättslig verkan, framför allt serviceärenden, och de ärenden som innefattar myndighetsutövning mot enskild. Bland serviceärenden finns ärenden där frågan om opartiskhet är av underordnad betydelse eller helt betydelslös. Så kan det också vara i ärenden som innefattar myndighetsutövning, exempelvis för sådana registreringsärenden och ärenden om utbetalning av lönebelopp som är helt rutinartade och inte kräver några överväganden som gör att det kan uppkomma en fråga om partiskhet eller opartiskhet. Har den som fattar beslutet i realiteten ingen valmöjlighet, kan han eller hon inte handla partiskt. Samtidigt kan även ärenden av nyss angivna slag i en del fall vara kontroversiella och erbjuda valmöjligheter eller kräva mer djupgående överväganden. I sådana fall bör givetvis jävsgrunderna uppmärksammas. Vid avgränsningen av när det bör vara tillåtet att bortse från det som formellt utgör jäv ska stor försiktighet iakttas. I alla tveksamma fall bör jäv beaktas och endast om det är uppenbart att frågan om jäv saknar betydelse kan man bortse från det.

Vad händer när en person är jävig?

I 30 § KL regleras vad som gäller när någon är jävig enligt punkterna i 28 §. Där anges att den förtroendevalda eller anställde inte får delta eller närvara vid handläggningen av ärendet. Den jävige får ändå vidta åtgärder som inte någon annan kan utföra utan att handläggningen försenas avsevärt. Vid bedömningen måste hänsyn tas till sakfrågans beskaffenhet, åtgärdens natur och kravet på snabbhet och effektivitet. Bedömningen av när åtgärder kan vidtas trots jäv ska vara restriktiv. Den som är jävig måste alltså lämna sammanträdeslokalen medan ärendet handläggs, vilket omfattar både föredragning, överläggning och fattande av beslut.

Vidare anges att det ankommer på den enskilde att självmant anmäla omständigheter som kan antas utgöra jäv.

Om det uppkommer en fråga om jäv och ingen har trätt i den förtroendevaldas ställe måste nämnden snarast besluta i jävsfrågan. Den som jävet gäller får delta i prövningen av jävsfrågan bara om nämnden annars inte är beslutsför och någon annan inte kan tillkallas utan olägligt uppskov. Ett beslut om jäv måste då fattas skyndsamt. Nämndens beslut i jävsfrågan kan enligt 32 § endast överklagas i samband med överklagandet av beslutet i ärendet.

Undantag från jävsreglerna

I 6 kap. 31 § KL finns undantag från jävsgrunderna i 6 kap. 28 § KL till följd av s.k. dubbla engagemang.

Dubbla engagemang i nämnd och kommunala företag

När kommuner och landsting driver verksamhet genom egna privaträttsliga subjekt kan verksamheten ofta ses som en del av den kommunala förvaltningen. Företagens uppgift är att tillhandahålla tjänster som annars skulle utföras av facknämnder och deras förvaltningar. Nämndernas befattning med företagsangelägenheter i form av olika ärenden har ofta till syfte att upprätthålla sambandet mellan bolaget och kommunen. Ärendena kan inte sägas vara partsärenden i egentlig mening och några intressemotsättningar finns som regel inte mellan en nämnd och styrelsen i ett företag.

Det är vanligt att nämndledamöter och ledande tjänstemän hos nämnder har uppdrag i bolag och stiftelser som verkar inom nämndens verksamhetsområde. Det har inte ansetts rimligt att hävda ställföreträdarjäv och delikatessjäv i de situationer när företagsverksamheten ses som ersättning för eller komplement till verksamhet i nämndregi. Detta gäller i fråga om aktiebolag där kommunen äger minst hälften av aktierna och i fråga om stiftelser där kommunen utser minst hälften av styrelseledamöterna.

I de fall en kommun i bolags- eller stiftelseform samverkar med andra rättssubjekt och inte har ett dominerande inflytande ska jävsfrågor vid dubbla engagemang bedömas utifrån kravet på objektivitet och opartiskhet. Ställföreträdarjävet och delikatessjävet ska då tillämpas fullt ut.

De kommunala företagen är ibland parter i olika ärenden hos nämnderna. Det kan t.ex. röra sig om bygglovsansökningar, tillsynsärenden och andra ärenden av myndighetsutövningskaraktär. När det gäller myndigheternas handläggning av främst myndighetsutövningsärenden är kraven på objektivitet särskilt stora. Personer som har dubbla engagemang ska därför inte handlägga myndighetsutövningsärenden där de har en direkt koppling till en av parterna. Det är ägnat att rubba allmänhetens förtroende för nämndernas saklighet.

Dubbla engagemang i nämnd och föreningsliv

Frågor om stöd och bidrag till ideella föreningar och andra föreningsärenden bereds eller verkställs i regel av de nämnder vars verksamhetsområden omfattar idrotts- och fritidsverksamhet, bildningsverksamhet och kultur. Det är ytterst vanligt att det i någon eller flera av dessa nämnder finns ledamöter som samtidigt är engagerade som funktionärer i föreningar som tar emot bidrag eller annat stöd från nämnden. På många håll anser man att föreningstillhörigheten och framför allt engagemanget i föreningslivet är en väsentlig faktor vid rekrytering av nämndledamöterna och en värdefull tillgång i nämndarbetet.

Föreningarna utgör inte som de kommunala företagen en del av den kommunala förvaltningen. De ärenden i nämnderna som berör föreningarna är partsärenden där det kan finnas intressekonflikter. Lagen gör därför inte några undantag från jävsreglerna när det gäller dubbla engagemang i nämnder och i föreningslivet.

När det gäller handläggning av generella föreningsbidrag kan frågan om opartiskhet ofta sakna betydelse, varför det blir möjligt att tillämpa undantagsregeln om att man ska bortse från jäv när frågan om opartiskhet uppenbart saknar betydelse.

Mark- och miljööverdomstolen har bedömt frågan om dubbla engagemang i ett detaljplanärende där en ledamot i stadsbyggnadsnämnden samtidigt haft uppdrag i en förening och i ett bolag som varit stor fastighetsägare i området. Syftet med den aktuella detaljplanen var att uppföra ett trygghetsboende i anslutning till föreningens befintliga verksamhet. Mark- och miljööverdomstolen bedömde att den omständigheten att ledamoten samtidigt haft en ställning som styrelseledamot i föreningen har varit sådan att misstanke kan uppkomma om att det brister i förutsättningarna för en opartisk bedömning. Ledamoten hade därför varit jävig vid nämndens handläggning av detaljplanen. Mark- och miljööverdomstolen bedömde vidare att det inte var uppenbart att frågan om opartiskhet saknat betydelse och att det därför inte gick att bortse från att ledamoten varit jävig. Kommunfullmäktiges beslut hade därmed inte tillkommit i laga ordning och upphävdes (MÖD 2015:4).

Dubbla engagemang två nämnder

Förarbetena till 31 § andra stycket KL talar om engagemang i kommunstyrelsen och ytterligare en nämnd. Där anges att det i det kommunalpolitiska arbetet inte är ovanligt att ordförandena i åtminstone vissa "tungta" nämnder också är ledamöter i styrelsen.

Eftersom de nämndärenden som handläggs i styrelsen sällan är partsärenden i den meningen att de berör nämnden som sådan, bör frågan om opartiskhet i de flesta fall uppenbart sakna betydelse och undantagsregeln om bortseende från jäv kunna tillämpas. För att undvika oklarhet framgår det av lagtexten att delikatessjäv inte ska anses föreligga om en förtroendevald tidigare har deltagit i ärendets handläggning hos en annan nämnd.

Om någon är vald att sitta i flera olika nämnder gäller undantaget när det handlar om samma ärende som handläggs i flera nämnder. Det får således tolkas som att det inte är något problem att för en nämnds räkning yttra sig över ett ärende och sedan i en annan nämnd ta beslut i det ärende som yttrandet avsåg. Är det däremot olika ärenden, där respektive nämnd har beslutanderätten i sitt ärende, går inte undantaget i detta lagrum att tillämpa. En prövning enligt huvudreglerna ska då göras.

Avslutningsvis är det viktigt att komma ihåg att reglerna om jäv inte bara finns till för att förhindra eller försvåra att någon enskild anställd eller förtroendevald gynnar sig själv eller någon närstående, utan att det huvudsakliga syftet är att allmänhetens förtroende för myndigheternas objektivitet i verksamheten ska bibehållas och stärkas. I alla tveksamma fall bör jäv därför beaktas.